

0-2b

Diruiwa

Cattle ownership amongst the BaPhalaborwa

Mo gare ga batho ba Baso go na le mehuta-huta ya dikgomo. Gomme tšona di kgethologanywa ka tsela ye.

- (1). Kgomo ye hubedu ya tshadi e bitšwa:- Na-khulwana ke gore ga e na mmala wo mongwe mo mmeleng wa yona. Ge e le ya pholo e bitšwa:- Khulšo gomme le yona ga e na mmala wo mongwe mo go yona.
- (3). Ge e le kgomo ye ntsho ya tshadi e bitšwa:- Na-swana. Ge e le ya pholo e bitšwa:- swana.
- (4). Ge e le kgomo ya tshadi ya mmala wo motala e bitšwa:- Na-talana. Ge e le pholo e bitšwa:-talana.
- (5). Kgomo ye pududu ke gore e hlakane bošweu le bo tala gomme go tletši bošweu e bitšwa:-Napudutšwana ge e le tshadi. Gomme ge e le pholo e bitšwa:-pududu.
- (6). Kgomo ya go ba le mmala wo mo hubedu le botalana e bitšwa:- Na-tsothwana, ge e le ya tshadi. Kgomo ya tona e bitšwa - tsothwa.
- (7). Ge kgomo e na le mebala ye mešweu le ye meso e bitšwa:- Na-kwatšana ge e le tshadi. Gomme geele tona e bitšwa:- kgwadu.
- (8). Ge kgomo e na le mebala ye mehubidu e le bohubeu bja go hlakana le botalanyana, gape e na le mebala goba mmala wo moso, ge e le tshadi e bitšwa:- Na-nalana. Ge e le tona e bitšwa:-Nala.
- (9). Gomme gona le mmala wo mongwe o o hwetšwago ka fase ga melomo ya dikgomo tše mehuta yohle. Gomme kgomo ya mmala wo e bitšwa kgomo ye Na-swana ya molomo wa senwa-bjalwa. Ke gore e na le m ala wo motalana fa seledung sa yona. Geele tona e bitšwa kgomo ye swana ya senwa-bjalwa, gomme go ya bjalo, bjalo.

Dikgomo kamoka tšeo di hweditšwego nageng ya Phalaborwa gothwe di tšwa thoko ya Leboa. Gomme ditsene mo nageng mehleng ya kgoši Mošolwane mo go kwalago ge morwa Meele a ntšha dikgomo a fa ba Magakala ge ba swere kgoši Mošolwane e lego Magadimana. Gomme tšona di hlagišitše ke Bakgalaka e lego ba ga Malesa ka go loba kgoši ge ba tsena Phalaborwa.

Dinaka tša dikgomo

3 Ge kgomo ya tshadi e na le dinaka tše lemetšego pele ga hlogo ya yona e bitšwa:-kurumane. Ge dinaka tša yona di lebile godimo e bitšwa:- Nakadiphepe. Gomme ge e le tona dinaka tša yona di lemetši godimo e bitšwa maphoko. Ge e le tshadi dinaka di inametše fase e bitšwa nakadimakgothana. Gomme ge e sena dinaka e bitšwa sekolwana ge e le tshadi. Ge e le tona ke sekolo goba sekgotlana ge e le tshadi. Tona ke sekgotla.

Dithêto tša mebala

Mo mebaleng ya dikgomo ga e šupi dithêto. Gomme dithêto tša dikgomo ditšwa maineng a tšona kamokgomo ye ngwe le ye ngwe e ka fiwago leina ke bidiša. Gomme ke gona e tla hwetša thêto ka medito ya yona. Medito yeo e ka ba go lwa kudu ge e le pōō. Goba golla kudu ge e le tshadi ge e tliša molodu wo bose go badiša ba dikgomo. Ge kgomo e sena modiro wo bjalo gona ga e hwetše thêto.

Thêto ya kgomo ya tshadi e lego (Sethepe)

Ke sethepe se kgaola tswetle se lapiša ba folledi. Tswetle ke pheta ya mohuta wo mongwe wa pheta tša kgale. Go follela ke go lokela pheta yeo ka lenting. Gomme ge go thathollwa ka baka la kgomo sethepe ke gore e lapiša bagami ka baka la go ba le maswi a mantšhi. Go kgaola tswetle ke ge e se sana maswi a kgatsele goba kate, gomme e le maswi a go lewa a sa apewa.

Thêthô ya kgomo ya pôô ya go lwa kudu ye bjalo ka Maphôkwe. Ke maphôkwe ara-mokadi-a-mangana a hlaba phata o a kokota. Maphôkwe ke leina la pôô ya kgale e be elwa kudu kudu le tše dingwe gape ebile e di fenya kamoka. Gomme maphôkwe ke leina
 4 la mohuta wo mongwe wa manong. Gape ke ona wo o a fihlago peleng mo go hwilego phôôfôlô. Kgomo ye e hweditše leina le ka ge dinaka tša yona di swana le phafa tša nonyana ye. Ge gothwe Maphôkwe aramokodiamangana ke ge kgomo ye ere ge e bona tše dingwe tša šaka lešele ya tloga ka go kitima e rwele hlogo gomme e tšama e lla. Ge gothwe ya hlaba phafa e a kokota e be ere ge e bona tše dingwe e thome go tsoma mo go bego le seôlo e lego mmu wo e dirilwego goba bjalo ka leswika la go ema. Ke gona e tla thoma go lwa le seolo seo e kgone e kitimela tšeo e ratago go lwa le tšona. Gomme mo mokitimong wa yona ebe bjalo ka lenong lela e lego maphôkwe. Ke yona tsela yeo dikgomo di hwetšago dithêthô ka yona.

Mebala ya go ratega le ya go se ratega.

Dikgomo kamoka ka mebala ya tšona di be di ratwa ke batho ka ntle le ba mošate. Mo mošate gobe go ratwa kudu tše ntsho ka ge e le tšona tšeo di ratwago ke badimo. Gomme go be go hloilwe go nyalela motho yo mong le yo mong ka kgomo ya go hloka dinaka. Ge motho a ka iša kgomo ye bjalo bogweng goba mo a tšhago gona mosadi o be a hwetša molato, wa gore o a nyatša.
 5 Gomme godimo ga kgomo yeo o tla ntšha tše pedi tša goba le dinaka.

Mo go rueng ga dikgomo gobe go se hlaloganyo ya mohuta o tee wa dikgomo. Dikgomo kamoka di be di ratega. Kgale dikgomo tša lešaka le lengwe le le lengwe gobe gona le leswao la lona. Ke gore dibe di swaiwa bjalo ka dipudi. Gomme di be disa tshungwi ka tšhipi. Gomme tše dingwe di ripiwa dinhla tša ditsebe. Gomme tše dingwe di kgokelelwa mefibi tsebeng.

Tše dingwe di ripjwa tsebe ka bogare gore ebe tsehe tše pedi ke theko e tee. Gomme tše dingwe ebe mašobana fela.

Motho yo mong le yo mong goba moloko o na le swao la ona. Ge kgomo e ka rekišwa go bolawa leswao gomme ga dirwa le leswa. Dikgomo eba tša monna o tee. Gomme le lesogana ge papagwe a se sa phela. Mosadi o be a sa dumelelwe goba le dikgomo le ge monna wa gagwe a hwile dikgomo di swanetše go ba tša leloko. Ngwana a ka ba le dikgomo ge papagwe a hwile. Ge papagwe a sa phela ngwana a reka kgomo goba dikgomo ke tša papagwe.

Dikgomo tše mmala wo mose di kgethelwa goba dihlabelo tša badimo. Ge motho yo a hwilego a be ana le dikgomo tše ntši go kgethwa kgomo ye nwe ya pholo ya rewa leina la gagwe gore a seke a belaela. Ge motho a hwile ana le dikgomo go tla gethwa pholo ye kgolo gomme ya hlabiwa gore a bolokwe ka mokgopa wa yona gore a se belaele selo mo maruong a gagwe.

Mafulo go diša.

Mafulo a mabotse a tsebja ka mohuta wa bjang bjoo bo ratwago ke dikgomo, bjalo ka (lešugwe). Gomme ga go swanetše goba le meetše kgaufsi le felo mo go bjalo.

Gomme ga go tsebje botse botse dimela tše e rego ge kgomo e lle e hwe. Gomme dimela tše di sa lokago, ditsebjwa ke dikgomo ka go se di je. Diruiwa di fula e sale gosasa le manthapama. Ge e le mosegare di išwa felo mo go bitšwago sekgobong goba sekgobakanong sa badiša. Ga di tlogelwe mafulong. Ge duruiwa di futši e le thapama di išwa gae. Di nošwa meetse ge e le thapama, gola di se sa rata go fula ka baka la mogau. Di fiwa meetse ga tee ka letšatši. Di fiwa meetse ke go išwa nokeng ke badiša. Diruiwa di lotwa kgaufsi le ~~metse~~ metse goba legae la batho. Ga e le mo nageng ya Phalaborwa ka baka la pholō bontši ga go tsebje moraka wa dikgomo go tloga kgale.

Dikgomo di dišwa ke bašimane bao gape e leng masogana a lemo tše kabago lesome le metšo ye mehlano goba go feta fao. Gomme bona ba ya kamoka mo motseng. Gape ba rutana go ~~ta~~ tia kgati ka se swantšho sa ntwā. Gom e ka tsela ye ba ruta kgotlelelo ya ntwā ge ba godile. Gape gona le dipapadi e lego kgole.

7

Lešaka la dikgomo

Lešaka la dikgomo le dula ka gare ga motse. Gomme le agwa ka diphate tša dihlare. Molomo wa lešaka goba kgōrō e tswalelwa ka kota tšeo di bitšwago maphika. Gomme mo mathokong a mabedi a kgōrō go epelwa kota tše pedi. Gomme ye ngwe le ye ngwe e na le mofale. Ke gore kota e tee e tšwele phathe tše pedi gore maphika a kgone go dula botse. Lešaka le alafiwa ke nšaka yeo e alafilego goba agilego motse. Ka mo šakeng ga go tsene mosadi, le ge e le mothepa. Gape ga go dumelwe go bua kgomo ka šakeng ka ntle le go alafela moswane wa yona ka sehlare se bitšwago serokolo. Ke gore dikgomo di seke tša dira lešala ka ge e le mokgwa wa tšona go dira lešata ge di hwetša mo go hwilego selo. Dikgomo di gamelwa šakeng. Kgomo e a hlabiwa ka šakeng. Ge banna ba kgobakane go hlaba kgomo basadi ga ba dumelelwe go batamela le ge e le golebelela fela ka mahlo. Gothwe ge kgomo e ka golola ge e hlabiwa e šupa kotsi. Ke gore mohlabi wa yona o tla hwa goba mong wa lešaka.

Go tswala go tswadiša

8 Dipōō tša go tswadiša di kgethiwa ka go fagola tše dingwe. Gomme ga šala tšeo di kgahlāšago mong wa lešaka. Mohlape o ka ba le pōō tše pedi goba tše tharo. Dipōō tše senang mohola di a fagolwa. Ditshadi tša šaka le leng le le leng le na le dipōō tša lona.

Ge sethole sele memeru se tsebjwa ka ge segwedilwe. Ge dithōle e le tše dušago di alafiwa ke modiša gore di se folotše.

Modiša o tlemolla lekgeswa ge a le madišong kataelo ya banna gomme a tia dimpa tša sethōle ka lekgeswa gore sethole se tswale gabotse. Nako ya go tswala ga e tsebjwe ka ge matšatši a a balwe. Gomme go no bonwa fela ge sethōle se tswala. Dithōle ga di tloge goba ga di tlošwe mohlapeng wa tšona. Dikgomo di thušwa ge kgomo e tswetše mme mohlana o sa tšwe ka pela. Gomme e tla nyakelwa dihlare ya nwešwa tšona; Gomme fa gona le bahlale bao ba tsebage go alafa kgomo ge mohlana o sa tšwe. Ge sethole se sa tswale ga se alafse. Mangopa a bolawa ge e le lebaka le letelele a sa tswale. Ge kgomo e tswetše gabedi goba ga raro e bitšwa kgomo gadi. Ge tswetše ga tee e bišwa kgomo gatšana.

Namane e setšwa ka go agelwa lešakana. Ge dikgomo di tšwa go ya go fula namane e swanetše go šala gae. Namane e ge maswe a mmayo e se sale a katem e alafiwa gore maswe a lewe ke batho kamoka. Sehlare sa go alafa namane se bitšwa modika lehla. Se hwetšwa mo dinokeng fela.

9 Ge maswi a kgomo a sa kgahla a lewa ke bašimane fela. Gomme ge ba lle ba swanetše go hlapa diatla ba sale kgōrōng gore ba seke ba kgoma dibjana ka gae. Ge mošimane a ka kgoma dibjana a sešo a hlapa namane e ka hwa. Gothwe e ka fekeela. Namane ge e sale ye nyane kudu ga e dišwi ke motho..Gape ge e hlalifile e a bulelwa gore e fule kgaufsi le gae.

Go rutwa go lotwa go fagolwa

Dikgomo dibe di rutwa felago namelwa e le makaba. Gomme go gong di rutwa go kitima ga tšhiano ka mehla ya go longwa ga leretse, goba ngwana wo moswa. Dinaka tša dikgomo ge dina le dinhla kudu di a ripiwa. Ge kgomo ya naka tše bjalo e sa ripiwi dinaka e tla bolaya tše dingwe le batho ge e le kgomo ya go rata go lwa le batho.

Dipōō di fagolwa ge di šetše di thoma go wela. Di fagolwa ka gore ge dipōō e le tše ntšhi šakeng letee di ka bolaya kgomo ya tshadi ka ge di gwela kgomo ka bontšhi. Di fagolwa ka thipa ka go kgeila letlalo la ka ntle ba ntšha dilo tšeo di bitšwago dithapo.

10

Malwetše Meriana Melekō

Bolwetše bjo bogolo bja dikgomo ke bjo bo bitšwago Mokakatla. Ke gore ke madi a magolo ao a reng ge a swere kgomo ya šita go sepela. Bolwetše bjo bo tlišwa ke go robotša dikgomo ka šakeng le nago le morule goba matakata ge pula e nele. Gape go a dumelwa gore baloi ba kgona go tsena ka šakeng bošego ba ntšha dikgomo ba di namele le tšeo e seng makaba. Gomme batho ba ke basadi e seng ~~manng~~ motho wa monna. Ke gona dikgomo di ka tsena ke bolwetše ka tsela ye. Go thwe ka nako baloi bao ba ya go lwa le baloi ba bangwe ba nametše kgomo tše. Gomme mo ntweng go lwewa ka dithunya. Ge moloi a tšhaba go ka thunywa lekaba la gagwe. Ke gona kgomo yeo e swanetše go lwala ya hwa. Ge kgomo e lwala mokakatla e tla nyakelwa sehlare seo se bitšwago lebata la madi gore e nošwe. Ge e le bolwetše bjo bo sa tsebjwego go bitšwa ngaka ya motse gore e dire dihlare gore moloi yo a e namelago a gobale, goba a hwetšwe gosasa ke mong lešaka. Mohlomong go tla hwa mothunyi wa kgomo yela e lego moloi.

11

Ga go dumelwe gore kgomo e ka lwala e se motho. Ge kgomo e lwala gantši go dumelwa gore ke baloi. Ge kgomo e robegile leoto e logelwa dikotana tše bitšwago sefaragahla. Gomme ya tlemelelwa.

Tlhabo

Diruiwa di hlabiwa gantši ge go phasiwa dipheko. Ke gore ge gona le malwetše motseng. Go gong go hlabiwa ge gona le monyanya. Le ge go rapelwa badimo mo mabitleng go atišwa go hlabjwa diruiwa. Ge go hlabiwa seruiwa go tsongwa motho yo

a reng ge a hlabile seruiwa sa tšwa madi a mantšhi ka ge madi a seruiwa a ratega kudu. Gape se hlabiwa ka hlokomele gore madi a se ke a tšwela ntle. Ge e le pudi goba nku go nyakiwa se bjana gore madi a tšwele gona. Seruiwa se hlabiwa ka lerumo ge e le kgomo. Ge ele pudi goba nku e hlabiwa ka tšhwana goba nelete ye kgolo gore madi a setšwe. Kgomo ge e bolailwe e swanetše go phakologanya ke monna yo a tsebago ditho gabotse. Maina a ditho kamoka tša kgomo ke 1. Serope 2. letsogo 3. Thamo 4. Hlogo 5. Leumo 6. Monlana 7. Tša ka teng 8. Makgato.

Kabelo ya ditho tša kgomo.

- 12 1. Serepe se ya mošate 2. Letsogo le fiwa mohlabi. 3. Letsogo le lengwe le ya go morwa monna mong wa kgomo. 4. Leumo ke la mmago monna wa kgomo ge a sa phela. 5. Mehlana ka bobedi ke ya mong wa kgomo. 6. Hlogo ke ya banna kgorong. Gomme e bitšwa mokgoši wa banna. 7. Thamo ke ya metswalle bjalo ka rangwane ge a le gona. 8. Tša ka teng ke tša mosadi yo mogolo wa motse. 9. Makgato ke a badiša le dingata tše yona.

Setho se se sa lewego ke ngaate. Gomme selo se ke mogotswana wo e lego kgaufsi le mogodu wa kgomo. Gomme sona go lokelwa dinamana tše bose ka gare le makhura. Ke gona se lewa ke banna fela. Ge lesogana le sena mosadi ga le je. Gape le monna ge a sena ngwana wa mošimane ga a je. Le mosadi ge e sale yo moswa ga a je. Go thwe ge motho a ka ja nama ye o tla ba le ngwana wa mošimane yo a tlogo tswalwa a le bjalo ka motho yo a bolotšego. Ke gore o tla tswalwa bopele bja gagwe bo le bjalo ka motho yo a tšwago bodikeng a ripilwe bopele. Ke gona go na le poifo ye kgolo go ja nama ye o sena ngwana wa mošimane. Ge go ka belegwa ngwana a tšwa a le bjalo go

13 thwe papagwe o lle ngaate.

Le madi ga a le we ke bašimanyana ba ba se ešogo go bolla. Go thwe mohlantšhe ba yago gobolla ba tla tšwa madi ka hlogong e le madi a diruiwa.

Gape le bjoko bja kgomo bo lewa ke bakgalabjo. Ge wena motho o se mokgalabje wa ja bjoko. Gothwe o tla mela moriri wo mošweu o sale ngwa goba yo monyane. Lentšú le la gore madi a tla tšwa hlogong mohlang mošimane a boilla le šupa gore o tla tšwa madi a mantšhi ge o ripilwe mapele ge o le bedikeng. Ke gore ba tšhaba gore basadi ba se tsebe gore go dirwang morotong. Ge e le kgomo ya go hlaba fela mašapo a išwa badimong.

Sa bohloko sa kgomo se tšhiwa ke dingaka go dira dihlare tša dikgomo ge di lwala. Letlalo ke mong kgomo go dira kobo. Mo gong go dirwa meropa ka tlalo la kgomo. Le ge e le dikomana tša kgoši ge e le pholo ye kgolo. Moswane wa kgomo o a hlotliwa gomme wa apewa meetse a wona le dinama wa lewa ke basadi ka gae..

Mafsi

- 14 Dikgomo di gamiwa ga bedi ka letšatši. Dikgomo di gangwa ke badiša goba mang le mang.e lego monna yo ratago. Di gangwa ka šakeng. Go bulelwa pele namane gore e thome go anya. Ka morago namane e lelekwe gomme mogami a kgoke kgomo maoto. Mogami ka nako a ka phatha kgamelo ka maoto. Ge go fedile go gana namane e fiwa sebaka sa go anya. Ka morago modiša a e kotele a gamele ka ganong ga gagwe. Gomme seose bitšwa lešokotšo. La pele e be e le lehwele. Ka morago a boele ge namane e a ntše a e kotele a anye a re ke sehlabé. Ke gore kgomo ka nako ka etee e gamiwa ga raro. Maswi a mathomo ke a ka gae. Ka morago ke a badiša. Ge namane e hwile kgomo ga e sa gamiwa. Go gangwa ~~ixxxxx~~ go sasa le matšibua. Maoto a kgomo a tlema ka letswa. Kgomo e kgokwa ka nko le dinaka. Maswi a tšhelwa ka magapeng goba dipitšeng. A hlakanywa le maswi a matala gore a kgahle. Gomme pele a bewa theko gore a hlwe letšatši. Ge a kgahlile a tšhelwe go a mang. Ge maswi a hlwele letšatši ka letee a bitšwa lesêrê.

15

Maswi a go kgahla ke sejo se selo gobaeng. Ngwetši le yona e ka ja maswi ge esetše e na le matšatši mo motseng.

Maswi a iletswa go nwea ke basadi. Gomme a nwea ke banna ge a sešo a kgahla. Ge namane e sešo ya ripa lekhobori maswi a yona a lewa ke banna. Bomme a bitšwa mohlaloso. Ge namane e ripile lekhobori goba namane ya go salela mmpeng ge e tswalwa maswi a ka lewa ke basadi. Gomme sa mothe namane e tla alafiwa gore e se lwale. Gomme ka nako ye polelo a re namane e godile. Ka ntle ga fa mosadi ga dumelelwe go nwa maswi a kgomo.

Ge modiša wa dikgomo a rata go hwetša mafsi a mantšhi ge a gama, o swanetše go iša dikgomo tša gagwe phulong e sale gosasa. Ke gore o tšwa le dikgomo a sešo a gama. Ke gona o tla boa mosegare mogolo mola dikgomo di futši gape di kgotše kudu. Ka tšatši dikgomo di tla ba le mafsi go fitiša ge a gamile pele di sešo gofula. Tseia goba mokgwa wo o bitšwa gore ke go botha. Ke gore go tsošetša dikgomo nageng di sešo go fula.

Gomme ke mokgwa wo o tsongwago kudu ke bagami ba dikgomo.

16

Dikgogo

Dikgogo ga di tsebjwe mo di tšwago gona. Dikgogo di ile ka mehuta-huta ye mentši. Gomme mebala ya tšona ga e bolelwe bjalo ka ya dikgomo. Ge kgogo ya tshadi e le ya ntsho ga e bolelwe bjalo ka kgomo ya tshadi ye ntsho. Gomme re re kgogo ya tshadi ye ntsho. Gomme le go mebala ye mengwe go bjalo. le go tše ditona. Fela go a tišwa go bolelwa ka dika goba dipapišo. Kgogo ge e le ya mmala wa go swana le wa kgwale gothwe ke Mokwakgwale. Ge e le ye ntsho go swana le segodi e bitšwa kgogo ya mmalegodi. Ge e le ye tšhweu e bitšwa phatamatlala. Ke gore e swana le letlala la melora.

Mohola wa dikgogo ke go thuša go dira dipheko ka tšona. Ge motho a lwala gantšhi go bolelwa ke dingaka gore go nyakwe mohuta wa gore wa kgogo. gore e fiwe badimo ka go bolawa ge išwe marapo go bona badimo. Gomme nama ya yona e lewe ke molwetše le ba bangwe. Molwetše o tla fola. Goba ba phase gomme kgogo e leswe e le bjalo. E Kgogo ye bjalo ya bolawa bolwetše bo a boa.

17 Ge motho a bolaya yona o tla tsoma ye ngwe ya mmala wo bjalo a thiba yela ya gobolawa. Kgogo e tsongwa kudu ke dikgoši go tshekgela pula ka go rothišetša madi dinakeng tša dihlare. tša pula. Dikgogo di lewa ke banna fela. gantši. Gothwe mosadi ga dumelelwe go ja kgogo. Gothwe ge mosadi a ja kgogo ke lehođu. Ke basadi bantsi ba ba sa dumelelo taba ye.

Matšai a kgogo a lewa ke banna fela. Le ge mosadi a ja kgogo o swanetše goila matšai goba maata a yona. Gomme ke bohodu bjo bogolo go bonwa o ja matšai a kgogo. Kgoko ga ena lešaka bjalo ka kgomo. Gomme ke selo seo se robalago mogong le mo gong e ratago. Dikgogo di agelwa ntlwana ge e le ya tshadi e le matšaing. Kgogo ya megogonope e dirwa gore e be modiša wa motse. gore tladi e seke ya tshuma dintlo. Kgogo ye bjalo e a hlompwa ke mong wa yona. Gape e tla thewa le leina la motho yo a hwilego. Kgogo ye bjalo ge e hwile ga e lewe ke batho kamcka. Kgogo ke selo se sebego se ruwa ke mang le mang ka baka la go dipheko fela. Ge motho a na le molato wa badimo wa pheko ya kgogo o be a ya go motho yo mongwe a kgopela ka gore ke swere ke pheko. Ke gona o tla fiwa kgogo ka ntle le theko.

18 Dikgogo di na le maswayo bjalo ka diruiwa. Gomme tšona di swaiwa ka tsela ye ngwe. Motho yo mong le yo mong ona le la gagwe leswao. Kgogo ke selo sa ruwago ke kg mang le mang. Ke gore monna, mosadi le ngwana o rua kgogo.

Gomme dikgigo di hwetšwa ka tsela ye. Ge ngwana goba motho yo mogolo a ka lvela, gomme a phasetšwa pheko ka kgogo. Ke gona kgogo yela ke ya gagwe. Ge go phasiwa go sepelwa ka taelo ya ngaka. Ge ngaka e boletše gore go nyakega kgogo ya tshadi go swanetše gonyakiwa kgogo ye bjalo. Gape ngaka e tla bolela le mmala wa kgogo yeo.

Maswao a dikgogo a sepelela katsela ye. Motho yo mong le yo mong o ripa monatla goba monwanano a ratago gore kgogo tša gagwe di tsebje ka wona. Batho ba bangwe ba epeša kgogo mphiri leotong. Tsela tše pedi tše ke tšona tšeo go swaiwago dikgogo ka wona.

Dikolobe.

Dikolobe gothwe di tšwa ka thoko ya Borwa le batho ba Bašweu. Gomme ga go tsebje ngwaga wo di tseneng ka wona. Eupja ga se kgale ga dikolobe di tšene mo nageng ya Fhalaborwa. Dikolobe ga di je ke batho kamoka. Bontšhi bja batho ga ba je kolobe. Go thwe ge mosadi a ja kolobe e le moimana ngwana wa gagwe o tla lla bjalo ka kolobe.

19 Gomme ke mo basadi ba thomilego go boifa go ja nama ya kolobe. Kolobe e be e thuša batho ka makhura fela. Ge kolobe e bolailwe e kgobjwa ke mosadi motho wa mome ga a na maatla mo kolobeng. Gape kolobe e ruiwa ke basadi. Ge e bolailwe e apewa kamoka gomme ya lewa letšatši leo ke batho kamoka ba motse. Kolobe e bolawa ka lerumo bjalo ka kgomo. Gomme e thuša basadi ka makhura a yona go tlola nmele.

Dimpja

Dimpja ga go tsebje kamo di tšwago. Gomme ba re bano bona di šetše di tladitše naga. Dimpja di ile ka mehuta-huta ya tšona. Dimpja di rutwa gobolaya di hōfōlō ka go di fa dinama tša di hōfōlō e sale tše nyane. Ge motho a rala gore mpja ya gagwe e be bogale o swanetše go efa nama ya sebatana e sale ye nyane. Ge motho a rata gore mpja ya gagwe e lome batho o e ruta go rakadiša bana e sale ye nyane.

Ge mpja e sa lome diphōfōlō ba efa sehlare se bitšwago lebaka. Gom e lona le hlakanywa le dijo tša mpja. Maina a dimpja a mangwe ke a dikwero, bjalo ka: 1. Bahloile 2. ba phalaborwa 3. Gabantate, bjalo bjalo, Dimpja ditumišwa ka mediro ya tšona.

20 Ge mpja e le sebedu e nyatšega kudu. Dimpja ga di fagolwe. Go thwe mpja ya fagolwa e tla nona ya šitwa go kitima. Gantši dimpja di fiwa iela e sale tše nyane kudu. Gape le ge e le ye kgolo mpja motho o e hwetša fela. Mpja ye kgolo theko ke pudi ka e tee ge e rekišwa.

Lithētō tša dimpja dibjalo ka tša dikgomo gomme difiwa dithētō ka mediro. Fela mpja e fiwa ka bogale le lebelo.

Dikatse-katse.

Ga go tsebje botse botse gore dikatse-katse di tšile bjang mo bathong ba Phalaborwa. Gape gothwe ke kgale dile gona. Ga go tsebjwe gore ditšwa kae, goba go mang.

Mohola wa katse ke go bolaya magotlo ka dintlong. Ge katse-katse e sa bolae magotlo ga e hwetše tumišo mo bathong.

Diphōfōlō tše dingwe.

Mo diphōfōlōng tša hlaga ga go ratege go hwetša motho a ruile ye ngwe ya tšona. Ge motho a ruile phuthi goba pela le tše dingwe gothwe ke dithuri. Ke gore o loya ka tšona batho ba bangwe. Gape gothwe o namela tšona bošego a go loyana. Ka tsela ye batho bana le poifo ye kgolo go di rua.

21

Dipudi Dinku

Mo dipuding le mo dinkung mehuta yohle e gona bjalo ka dikgomo. Gomme mehuta ye ga go tsebje mo e tšwago ka ge dipudi le dinku e le sona seruiwa sa kgale gofeta kgomo. Mebala ya dipudi e sa tsebjwa bjalo ka yela ya dikgomo ya pitšo ya mebala. Bjalo ka Na-swana=ntsho Napudutšwana pududu bjalo bjalo. Gomme le dinku go bjalo le gadinku di sena mebala ye mentši bjalo ka dipudi .

Ga e le mebala ya dipudi go ratega kudu mabala wo o bitšwago mabala phiri, le tša mebala ye mešweu le ye meso. Ga e le tše ditso fela ga di ratege bjalo ka tšeo. Dipudi tša mebala ye meso ga di ratege ka pudi le badimo e sa išwi. Gomme ga e le dinku tšona go tsonoga tša mebala ye meso ka ge di išwa badimong ba dikgoši.

Dipudi le dinku di na le maswao bjalo ka dikgomo. Lešaka la dipudi le la dinku le ba kgaufsi le motse bjalo ka la dikgomo.

22 Pudi goba nku di hlabiwa ke gae. Dikiletšo tša dipudi le dinku di bjalo ka tša dikgomo. Mo dipuding go tsonoga phooko goba diphoko tša mohuta wa go gola. Gomme tše dingwe tša kgatšwa ka tšhilo. Gomme se se dirwa le go dinku. Dipudi le dinku le tšona di a namelwa bjalo ka lekaba la kgomo. Dinku le dipudi di na le malwetše a tšona a sa swanego le dikgomo. Dipudi di lwala dišc. Gape di na le bolwetše bja hlogo. Ga e le dinku ga di aši go lwala. Gomme malwetše a dipudi ga a na ngaka. Nku ge e hlabiwa ya lla e šupa kotsi. bjalo ka kgomo. Ga e le pudi yona ga e na le mokgwa ge e ka lla. Dipudi le dinku ga di gamivi bjalo ka dikgomo. Dipudi di anya fela ke bašwane. Ga e le nku maswi a yona ga nwewe. Pudi ge e gangwa ke badiša ga e tlengwe maoto le ge e le dinaka. Mafsi a pudi go thwe ke sehlare.

Ge motšo a lwala ba mofa ona. Mafsi a pudiga nwewe ke basadi. Go thwe a nkg'a pudi. Ga e le dinama tšela tša go ilelwa go lera ke masogana le mo dipuding le dinkung di sale gona.

Ke Motlalekgomo

End. S.589

Jeremiah P.M. Malatši.